

Kvalitet i dagtilbudet – hva sier barna?

Thomas Nordahl

Professor i pedagogikk ved Senter for praksisrettet utdanningsforskning (SEPU) på Høgskolen i Hedmark

Lars Qvortrup

Professor, direktør for Laboratorium for forskningsbasert skoleutvikling og pedagogisk praksis (LSP), Institut for Læring og Filosofi ved Aalborg Universitet

Kvalitet i dagtilbudet er viktig. Det sier utdanningsforskerne. Det sier økonomene. Men hva sier barna? Denne artikkelen presenterer de viktigste funnene fra undersøkelsen *Kvalitet i dagtilbudet – en kortlæging i pilotprosjektet: LP-modellen i de kommunale dagtilbud.*¹

En undersøkelse fra 2012 av kvalitet i dagtilbudet har for første gang gitt barna stemme. Undersøkelsen omfatter 140 dagtilbud i Danmark. Det ble utarbeidet spørreskjemaer til barn, pedagoger og foreldre, og 2856 barn, 3052 pedagoger og 1791 foreldre svarte.

Men er barn på fem år i stand til å svare på et spørreskjema? Ja, lyder svaret. Hvis de blir spurt på riktig måte. I denne undersøkelsen blir de presentert for en rekke enkle situasjoner i grafisk form, ledsaget av et lydbasert spørsmål av typen: "Liker du de andre barna?", "Liker du de voksne?", "Er det noen i barnehagen som erter?", "Hører de voksne på deg?", osv. Spørsmålene blir altså presentert i taleform og i grafisk form, og de kan besvares med et "ja", et "nei" eller "noen ganger", symbolisert med henholdsvis en glad, en sur og en nøytral smiley. Fordelingskurvene

over svarene viser at barna svarer fornuftig og ikke tilfeldig.

Hva svarer barna? De svarer at de gjennomgående trives godt i danske barnehager, men at barnehagene og pedagogikken der i langt høyere grad tilgodeiser jenter enn gutter. Jenter har det bedre i barnehagen enn guttene, og de verdsettes mer – sosialt, kommunikativt og atferdsmessig – enn guttene gjør. Noe lignende gjelder for barn som får tildelt ekstra ressurser, eller som har minoritetsspråklig bakgrunn. De har det dårligere enn "normalbarna", og de stimuleres heller ikke så bra.

Dagtilbudets betydning for barnas utvikling

Betydningen av kvalitet i dagtilbudet kan ses fra mange vinkler. Én vinkel er den økonomiske: Hva koster dagmamma, vuggestuer og barnehager i nasjonalregnskapet? En annen er den som representerer barnas interesser og utvikling: Hvilke konsekvenser har kvaliteten på dagtilbud for barnas trivsel og deres videre utvikling? I denne artikkelen vil vi kort nevne begge disse vinklene. Men vi starter med den vinkelen som representerer barnets perspektiv.

Betyr dagtilbud, som i denne sammenhengen er definert som barnepass, vuggestue og barnehage, noe for barnas utvikling? Ja, svarer den pedagogiske forskningen og utdanningsforskningen enstemmig.

¹ Undersøkelsen er basert på såkalte LP-data, og datamaterialet ble samlet inn i 2010–2011. Undersøkelsen er utarbeidet av Anne Kostøl, Thomas Nordahl, Anne-Karin Sunnevåg, Hege Knudsmoen og Trond Johnsen fra Høgskolen i Hedmark, Norge. Se Nordahl et al. (2012).

Internasjonal forskning peker på at det er store samfunnsmessige gevinster å hente ved at man tidlig setter inn pedagogiske ressurser i dagtilbudet. Den forteller også at det som er viktig, er omfanget av og kvaliteten på den lærings- og utviklingsorienterte interaksjonen mellom barn og voksne, som blant annet er betinget av: 1) kvaliteten på utdanningen til personalet, 2) den pedagogiske kvaliteten i dagligdagen i daginstitusjonene og 3) systematisk kvalitetsutvikling gjennom etterutdanning (Bennett 2007).

I dagtilbud med god kvalitet kommuniserer voksne mer med barna, resonnerer med barna og stiller aktivt spørsmål til barna, og det stimulerer dem naturligvis til å reflektere, tenke og bruke språket. I gode dagtilbud er barnas lek og øvrige aktiviteter begrunnet og tilrettelagt pedagogisk, det vil si i forhold til barnas utvikling og læring. Dermed øker man fremfor alt barnas muligheter til å klare seg bra i den videre utdanningen og i livet. Forutsetningen er bedre utdanning og etterutdanning. Som John Hattie har vist (Hattie 2009), er reflekterte praktikere en avgjørende nøkkel til suksess. Med det menes personale som kan arbeide pedagogisk reflektert overfor det enkelte barn, og som kan delta i kvalitetsutvikling i institusjonen.

På bakgrunn av det er det bemerkelsesverdig at langt det meste av den pedagogiske forskningen dreier seg om grunnskole og ungdomsutdanning, mens den i langt mindre omfang ser på barnepass, vuggestuer og barnehager. Og fokuserer vi på denne gruppen, dominerer barnehagene, mens vuggestuer og særlig barnepass er nesten fraværende. Dagmammaordningen er en hvit flekk på forskningskartet, for hvordan studerer man lek, språklig stimulering og pedagogisk utvikling i de mange dagmammahjemmene? Det heter riktignok i paragraf 8 i dagtilbudsloven fra 2011 at det i alle dagtilbud skal "udarbejdes en skriftlig pædagogisk læreplan for børn i aldersgruppen 0-2 år og

børn i aldersgruppen fra 3 år til barnets skolestart". Men i avsnitt 8 tilføyer man: "For dagplejen udarbejdes den pædagogiske læreplan samlet for alle dagplejehjem eller distrikter tilknyttet den kommunale dagpleje." Noe tyder på at kvaliteten i vuggestuene er svært forskjellig. Følgelig peker en dansk undersøkelse, som riktignok bare er basert på ti kvalitative casestudier, på at variasjonen er enorm. I ett tilfelle hadde barnet bare voksenkontakt 15 minutter om dagen. I et annet tilfelle hadde barnet voksenkontakt 26 minutter per time (Hansen 2011:50).

Like overraskende er det at de fleste nordiske forskningsrapporter om dagtilbud for barn i alderen null til seks år ikke dreier seg om barna, men om de voksne. I 2006–2009 konsentrerte cirka to tredjedeler av alle forskningsrapporter seg om de voksne i barnehager og vuggestuer. Det store flertallet av undersøkelsene var basert på kvalitative metoder, og bare en minoritet besvarte "what works?"-spørsmål, det vil si spørsmål om forholdet mellom pedagogisk innsats og læringsutbytte (Nordenbo 2011:16–18).

Konklusjonen er altså at selv om vi vet at kvaliteten på dagtilbudet betyr mye, så vet vi ikke særlig mye – særlig ikke i en nordisk kontekst – om hva som faktisk virker på hvilken måte i vuggestuer og barnehager, og de undersøkelsene som er utarbeidet, er altoverveiende kvalitative og basert på antropologiske observasjonsstudier m.v. Sist, men ikke minst, vet vi stort sett ingenting om hvordan *barna opplever dagligdagen i vuggestuer og barnehager, eller hvordan de vurderer kvaliteten på dagtilbudet.*

Dagtilbud: omkostning og investering

Som allerede nevnt kan betydningen av kvalitet i dagtilbudet ses fra mange vinkler. Én vinkel dreier seg om betydningen for barna. Men en annen dreier seg om betydningen for nasjonaløkonomien: Hva koster

dagtilbud, og hvilken effekt har gode dagtilbud på den økonomiske utviklingen?

I et notat fra Rockwool Fonden i 2009 viste Jens Bonke at det offentlige tilskuddet til barnepass per barnefamilie fra 1995 til 2005 økte fra 31 467 kroner i 1995 til 53 428 kroner i 2005 målt i 2005-priser. Det tilsvarer en årlig økning på 5,3 prosent. Det betyr ifølge notatet at de samlede offentlige utgiftene til barneinstitusjoner minus foreldrebetaling i 2005 var på 24 milliarder kroner (Bonke 2009).

Denne utgiftsøkningen har ikke opphørt etter 2005. I statsbudsjettet for 2012 satte regjeringen av en halv milliard kroner mer til utvikling av kvaliteten i dagtilbud. Diskusjonen i tilknytning til dette dreide seg om hva pengene skal brukes til. Skal de brukes til å fastsette minimumsnormer? Nei, uttalte den daværende formannen for Kommunenes Landsforening, Jan Trøjborg. Det er ikke noen direkte sammenheng mellom kvalitet og en ensartet generell norm i landets dagtilbud, og hovedeffekten av minimumsnormer kan være at man skaper et utgiftspress uten kvalitetsøkning. Nei, man burde heller bruke midlene som er satt av, til å gjøre en målrettet innsats for å heve kvaliteten i dagtilbudene (www.kl.dk).

Allerede i 2006 konkluderte OECD i rapporten *Starting Strong* at det kan være lønnsomt å investere i daginstitusjoner (OECD 2001 og 2006). Men massive investeringer dreier seg som sagt ikke først og fremst om normer, men i høyere grad om pedagogisk kvalitet. For barnas utvikling i førskoleperioden er en avgjørende forutsetning for deres etterfølgende utdanning, og utdanning er som kjent en avgjørende faktor for kunnskapssamfunnets materielle og sosiale rikdom. Dette er senest blitt bekreftet av en undersøkelse av effekten av kvalitet i dagtilbudet for barnas prestasjoner i skolen basert på danske registerdata (Bauchmüller, Gørtz og Rasmussen 2011). Undersø-

kelsen, som fokuserer på barn i alderen tre til seks år, identifiserer fire faktorer som fremmer læringsresultatene i skolen, uttrykt som eksamensresultater i dansk etter 9. klasse, nemlig:

Fire faktorer som fremmer læringsresultatene i skolen

1. Antallet medarbeidere per barn. Et høyere antall gir bedre resultater. Dette kan kanskje tolkes slik at den tiden som er til rådighet for voksen–barn-interaksjon, er viktig.
2. Andelen av mannlige medarbeidere. En større andel gir bedre resultater, noe som kanskje kan ses i lys av at dagtilbud har en overvekt av kvinnelige medarbeidere.
3. Andelen av medarbeidere med pedagogisk utdanning. En større andel gir bedre resultater, noe som kanskje kan tolkes slik at faglige kvalifikasjoner spiller en viktig rolle for kvaliteten i dagtilbudet.
4. Andelen av medarbeidere med ikke-dansk etnisk bakgrunn. En større andel gir bedre resultater.

Derimot kan det ikke påvises noen signifikant effekt av en femte faktor som undersøkes, nemlig medarbeiderstabiliteten i dagtilbudet. Endelig viser undersøkelsen at kvalitet i dagtilbudet er av større betydning for gutter enn for jenter. Mest iøynefallende er det kanskje at undersøkelsen påviser at det faktisk kan påvises en signifikant sammenheng mellom kvaliteten i dagtilbudet og eksamensresultatene ti år senere. Kvaliteten i dagtilbudet har med andre ord en varig effekt på barnets kognitive utvikling (Bauchmüller, Gørtz og Rasmussen 2011).

Hva sier barna – og de voksne?

I denne artikkelen legger vi – som de fleste gjør i den pedagogiske verden – hovedvekten på betydningen av dagtilbud for barnas trivsel og utvikling. Nettopp

derfor er det underlig at det bare finnes ganske få – om noen – undersøkelser av kvalitet i dagtilbudet der barna er informanter. Denne mangelen råder en undersøkelse om *Kvalitet i dagtilbudet* som ble gjennomført i 2010–2011, imidlertid bot på (Nordahl et al. 2012).

Undersøkelsen er basert på data fra det store LP-prosjektet i Danmark. Prosjektet gjennomfører kunnskapsbasert kompetanse- og skoleutvikling i Danmark med fokus på LP, det vil si på læringsmiljø og pedagogisk analyse. Målet med prosjektet er å skape bedre pedagogisk kompetanse blant deltakerne, og ett av redskapene er at deltakerne – lærerne, pedagogene og elevene – ved starten av prosjektet besvarer noen omfattende spørreskjemaer som dreier seg om læringsmiljø, trivsel, læring osv. ved vedkommende skole. Det deltok vel 550 skoler med knapt 30 000 lærere og pedagoger og vel 220 000 elever. Gjennom de spørreskjemaene de alle sammen har fylt ut, har de skapt danmarkshistoriens største database over forholdene i den nåværende danske grunnskolen. Ja, det er nok en av de mest omfattende databasene over et nasjonalt skolesystem noe sted i verden.

I 2010–2011 ble det gjennomført et pilotprosjekt for dagtilbud. Det ble gjennomført i 12 danske kommuner og omfattet til sammen cirka 150 dagtilbud, noe som innebærer at cirka 12 000 barn og deres foreldre samt omkring 1500 medarbeidere deltok i prosjektet. I prosjektet ble mer enn 3000 barn og et tilsvarende antall pedagoger og foreldre bedt om å fylle ut hvert sitt spørreskjema.

Særlig når det gjelder barna, var det snakk om et eksperiment, for når det gjelder hvordan barn opplever sin barnehagehverdag, er det tradisjon for at de voksne svarer på barnas vegne. Vi vet at barn opplever de fleste situasjoner på en annen måte enn de voks-

ne gjør, og at de også danner sine egne oppfatninger og meninger på bakgrunn av sine opplevelser.

Men hvordan besvarer barn på fem år et spørreskjema? I nærværende undersøkelse er teknikken som nevnt i innledningen av artikkelen at det enkelte barn blir presentert for en rekke enkle situasjoner i grafisk form, ledsaget av et spørsmål i taleform: "Liker du de andre barna?", "Liker du de voksne?", "Er det noen i barnehagen som erter?", "Hører de voksne på deg?", osv. Spørsmålene kan besvares med et "ja", et "nei" eller et "noen ganger", symbolisert med en glad, en sur og en nøytral smiley. Hvert barn har besvart 20 utsagn av denne typen. Barna instrueres av en pedagog, men de svarer på spørsmålene selv.

Redegjørelse for metodiske og etiske valg

Den kunnskapen vi i dag har om barns situasjonen i barnehagen og andre dagtilbud, er i hovedsak fremkommet gjennom observasjon, intervjuer og samtaler med barn og voksne (Nordenbo 2011). Dette er viktig kunnskap, men det gir i liten grad barn muligheter til selv å uttrykke hvordan de har det, og ved intervjuer vil det bare være et fåtall barn som får formidlet sine erfaringer. I denne undersøkelsen har vi anvendt et nettbasert spørreskjema der et stort antall barn selv får formidlet sine erfaringer og opplevelser fra barnehagetilbudet ut fra noen enkle spørsmål.

Barns rett til medvirkning er et overordnet mål for barnehagetilbudet i alle nordiske land, og det innebærer at barna skal kunne gi uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet. I en undersøkelse i Norge uttrykker 70 prosent av styrerne at de opplever det som svært krevende å omsette denne retten til medvirkning i pedagogisk praksis (Østrem 2009). Denne nettbaserte kartleggingsundersøkelsen gir barn nye muligheter til medvirkning ved at de her får uttrykke seg om tilbudet. Videre har hver enkelt barnehage fått tilgang til sine resultater gjennom en egen resultatportal. Slik har de ansatte i barnehagen fått direkte

tilgang til barnas erfaringer og opplevelser, og de har også analysert disse svarene fra barna for å forbedre kvaliteten på tilbudet.

Den forskningsbaserte kunnskapen om det som foregår i barnehagen og den situasjonen barna er i, er i hovedsak fremkommet gjennom kvalitative tilnærminger som observasjon og intervjuer eller samtaler med barn og voksne. Denne kartleggingsundersøkelsen er en kvantitativ spørreskjemaundersøkelse, og det gjør resultatene som fremkommer relativt unike.

Kartleggingen består av tre spørreundersøkelser der barna, foreldrene og barnehagens personale har besvart en rekke spørsmål angående barnehagens innhold.

Kartleggingsundersøkelsen skal gjennomføres to ganger, en gang tidlig i prosjektperioden og neste gang ved prosjektets slutt. Den første kartleggingen (T1) ble foretatt ved årsskiftet 2010/2011, og det er disse resultatene som presenteres i denne artikkelen. Kartleggingsresultatene gir et bilde av hvordan barnehagetilbudet oppleves av både barna, foreldrene og personalet, og det vil være av interesse å sammenligne disse resultatene for å kunne finne forskjeller og likheter i informantenes opplevelser og erfaringer.

Utvalg og svarprosent

Utvalget av barnehager og informanter som deltar i denne kartleggingen, er bestemt av det antall dagtilbud som er med i utprøvingen av LP-modellen. I utgangspunktet er det 140 dagtilbud som prøver ut modellen i ulike kommuner i Danmark. Denne kartleggingsundersøkelsen som presenteres her, har tre ulike informantgrupper: barn, kontaktpedagoger som har vurdert kompetansen til de enkelte barna, og foreldrene til de aktuelle barna. Nedenfor er det satt opp en tabell som viser det antall informanter som har

svart på undersøkelsen, og svarprosenten til informantgruppene.

Informant	Antall	Svarprosent
Barn	2856	83
Kontaktpedagog	3052	88
Foreldre	1791	52

Tabell 1: Antall informanter og svarprosent

Tabellen viser at 83 prosent av barna, 88 prosent av kontaktpedagogene og 52 prosent av foreldrene har besvart undersøkelsen. Disse svarprosentene må betraktes som tilfredsstillende, selv om det er en stor andel foreldre som ikke deltar. Erfaringer fra tidligere forskning viser at svarprosenten til foreldre er svært vanskelig å få over 60 prosent (Nordahl 2003).

Utvikling av spørreskjema

I undersøkelsen er det brukt et eget spørreskjema til hver av informantgruppene. Utgangspunktet har vært å kartlegge det som kan betraktes som sentrale områder i enhver barnehage tilknyttet aktivitetstilbudet, sosiale relasjoner, kommunikasjon, barns kompetanse og foreldres erfaringer og samarbeid med barnehagen.

Skjemaet som kontaktpedagogene har anvendt for å kartlegge det enkelte barn, bygger i hovedsak på et måleinstrument som er utviklet for å kartlegge barns sosiale kompetanse i barnehagen (Lamer og Hauge 2006). Dette er et godt utprøvd skjema som tidligere er brukt i både forsknings- og utviklingsarbeid i barnehager.

Barn har svart på spørsmål tilknyttet sin egen situasjon i barnehagen. Dette har foregått ved en nettbasert løsning der femåringer selv har tatt stilling til

ulike utsagn. Utsagnene er først utformet som tekst relatert til de områdene vi har vurdert som viktig for barns utvikling og situasjon. Til sammen ble det utviklet 20 slike utsagn. Disse utsagnene har senere fått hver sin animasjon som anskueliggjør meningsinnholdet. Når barn har pekt på animasjonen i nettløsningen, har de hørt en person lese opp det enkelte utsagn. Svaralternativene har her vært smileys, og barna har så klikket på det de synes stemmer for seg selv.

Validiteten i denne kartleggingen med barn som informanter er i utgangspunktet usikker. Men det er naturlig variasjon i svarene, og det er også en frekvensfordeling som virker plausibel. De ansatte rapporter også at femåringene har forstått og klart å svare på spørsmålene. Det er noen barn som har hatt problemer med å peke og klikke med en mus på skjermen, men de har etter litt hjelp mestret det. Videre er det viktig å understreke at det er barnas virkelighetsoppfatninger vi her er ute etter å kartlegge, ikke de voksnes oppfatninger av barnas situasjon.

Analyse og fremstillingsmåte

Det er gjennomført frekvensanalyser av alle svarene fra de ulike informantgruppene, og det er også beregnet gjennomsnitt og standardavvik. Videre er det foretatt variansanalyser der det særlig er fokusert på forskjeller mellom gutters og jenters egen vurdering, og kjønnsforskjeller i de ansattes vurderinger av barns kompetanse. I variansanalysene er resultatene vist i en 500-poengskala. Dette er en skala som både tar hensyn til gjennomsnitt og standardavvik. I skalaen er 500 poeng alltid gjennomsnittet for de resultatene som presenteres. Videre er i denne beregningsmåten en forskjell på 1 standardavvik det samme som 100 poeng. Ved å uttrykke forskjeller på denne måten tar vi også hensyn til spredningen i målingene. Dette gir et mer eksakt mål på forskjeller enn bare å se på gjennomsnittsresultater.

Etiske betraktninger

Frem til 70-tallet var forskning på barn preget av et utviklingspsykologisk syn på barnet, der det å etablere begreper og kjennetegn på barns utviklingsfaser stod sentralt. Synet på barnet som et ikke-kompetent objekt og samtidig den voksne som ansvarlig og kompetent bidro til at barn og barndommen nærmest systematisk ble usynliggjort. I løpet av de senere år har den humanistiske og samfunnsvitenskapelige forskningen om barn ekspandert, og forståelsen av barn som kompetente, sosiale og kulturelle aktører er mer uttalt. Men forholdet voksen–barn vil alltid bære preg av asymmetri, der den voksne har definisjonsmakt (Bae 2006). Dette krever at den voksne ikke misbruker barnets fortrolighet eller lojalitet i forskningsøyemed.

Når forskningsmessige valg skal tas, vil formålet med forskningen alltid stå i forhold til hvilke metoder som anses som mest hensiktsmessige. Når vi i denne undersøkelsen anvender et spørreskjema som er nettbasert, uten skriftlig tekst, men med animasjoner og lyd, er dette et forsøk på å imøtekomme 5-åringene selv. Vi har tilstrebet følgende: en lekpreget spørreundersøkelse, lettfattelige, men samtidig for barna relevante spørsmål som blir lest av en menneskelig stemme, ikke-ledende spørsmål/ animasjoner/farger/lyder, ingen rette eller gale svar. Videre er det forsøkt å anvende en metode som egner seg godt i den sosiale og kulturelle settingen barnehagen representerer for 5-åringene. Dette innebærer at alle 5-åringene deltar, uavhengig av kjønn eller økonomisk/kulturell bakgrunn, at undersøkelsen foregår i barnehagen, som er en felles lærings- og erfaringsarena for barna, at barnehagen har datamaskin eller kan låne en, og at en voksen barnet kjenner, er til stede ved undersøkelsen og kan støtte og veilede barnet uten å påvirke svar. Til sist er valget av metode i denne undersøkelsen også tatt ut fra et ønske om på best mulig måte å få besvart de spørsmålene vi som forskere stiller.

Spørsmålene retter seg mot barnas egne subjektive forståelser, opplevelser og erfaringer i barnehagen, og alle barnehagebarna i undersøkelsen vil kunne bidra på en verdifull måte, uansett forutsetninger eller tidligere erfaringer. Barnas sårbarhet og avhengighet er vektlagt i både informasjon til foreldre og personale. Det er videre lagt vekt på at barnet ikke skal ha følt seg presset eller hatt negative opplevelser ved gjennomføringen av undersøkelsen.

Barn som informanter

Det kan reises mange spørsmål når små barn er informanter i forskning. Vi som forskere har et ansvar som innebærer å opptre med ydmykhet og respekt i møte med barns ytringer. Dette dreier seg om å synliggjøre barn, men ikke "stille dem ut" i etterkant. Det dreier seg også om at forskningen til enhver tid må ta hensyn til og tilpasse seg barnets individuelle behov.

Når barnas egne perspektiver kommer frem, vil voksne kunne få blikk for at hverdagslivet i barnehagen ser annerledes ut fra barnets side. Dette vil kunne gi muligheter til å tilpasse barnehagens innhold og arbeidsmåter bedre til den enkelte eller til en barnegruppe. Det vil også kunne bidra til at foreldre enten får bekreftet sine antagelser eller får ny informasjon om barnets perspektiver. Men en dokumentasjon av barnets være- og tenkemåte vil også kunne gi voksne et grunnlag for forsterket voksenmakt. Det er dermed en stor utfordring å utvikle dokumentasjon parallelt med bevissthet om og refleksjon over egne holdninger til barn (Eide og Winger 2006).

Det å stole på og respektere barns svar og oppfatninger dreier seg om barns troverdighet. Snakker barnet sant, i hvilken grad påvirkes det av kontekst eller andre aktører, og erindrer barnet hendelser eller egne følelser korrekt? Dette er vanskelige spørsmål, men man kan si at et menneskes opplevelse i prinsippet alltid er sann, og at sannhet også vil kunne endre seg

eller utvikle seg. Videre vil informanter, uansett om de er barn eller voksne, både påvirke og påvirkes av konteksten de opptre i. Når vi i denne undersøkelsen etterspør barns subjektive opplevelser, erfaringer og perspektiver når det gjelder egen virkelighet i barnehagen, vil svarene barna gir både være sanne i øyeblikket og inngå i en kontekst, uten at dette endrer barnets troverdighet. Barn betraktes i denne kartleggingen som troverdige.

Validitet og reliabilitet

I en kartleggingsundersøkelse som dette er det viktig å sikre at de områdene det tas sikte på å måle, faktisk blir målt. Det vil si at spørsmålene som blir utformet, dekker de tenkte områdene som skal måles, på en god måte. De underbegrepene og spørsmålene som er valgt, skal på en best mulig måte dekke de begrepene eller områdene som studeres. For å vurdere dette er det gjennomført egne faktoranalyser for å sikre at de spørsmålene som teoretisk skal gå sammen, faktisk fungerer sammen. På denne måten kan undersøkelsens begrepsvaliditet bestemmes. Dette gjelder særlig spørsmålene til barna, der vi har brukt mye tid og en rekke analyser for å finne frem til faktorer eller begrepsmessige gode områder i undersøkelsen.

De analysene som er gjennomført, viser at begrepsvaliditeten i alle undersøkelsene er god. Dette gjelder også barnas svar. Vi kan derfor hevde at undersøkelsen har god gyldighet når det gjelder de områdene som måles (Nordahl et al. 2012).

Mulighetene for å generalisere resultatene fra en kartleggingsundersøkelse vil som oftest innebære en vurdering av utvalgets representativitet i forhold til populasjonen. I denne kartleggingsundersøkelsen vil det være vesentlig å vurdere om disse dagtilbudene er representative for danske dagtilbud.

De 140 barnehagene er fordelt på en rekke kommuner i Danmark. I flere av kommunene er alle dagtilbud med i kartleggingsundersøkelsen. Det betyr at flertallet av dagtilbudene i materialet ikke kan være spesielt utviklingsorienterte eller på annen måte skille seg spesielt ut fra andre dagtilbud i Danmark. Andelen barn som mottar ekstra ressurser, er som landsgjennomsnittet, andelen minoritetsspråklige barn er også omtrent som landsgjennomsnittet. Videre er alle 4- og 5-åringer og deres foreldre i dagtilbudene med i kartleggingen. Det er ikke et utvalg av barn i et dagtilbud. Svarprosenten er også relativt høy, og antall respondenter er relativt stort sammenlignet med annen forskning tilknyttet barnehager og andre former for dagtilbud. Dette betyr at det er liten grunn til å tro at dagtilbudene i materialet skiller seg veldig fra snittet av danske dagtilbud. Den ytre validiteten og muligheter for generalisering av resultatene til danske dagtilbud anses ut fra dette som svært god.

I denne kartleggingsundersøkelsen har vi beregnet reliabiliteten eller påliteligheten i undersøkelsen ut fra de områdene som er målt. Resultatene av disse statistiske analysene viser at reliabiliteten i hovedsak er tilfredsstillende. Men på noen av områdene i barnas svar kunne imidlertid reliabiliteten vært noe høyere (Nordahl et al. 2012).

Samlet kan det hevdes at denne kartleggingen av barns situasjon i barnehagen både er gyldig og pålitelig. Det innebærer også at barn kan betraktes som troverdige informanter ved at det er en god sammenheng i måten de besvarer de ulike spørsmålene.

Resultater av undersøkelsen

I den siste delen av artikkelen vil vi gjøre rede for resultatene av undersøkelsen når det gjelder barnas trivsel, forholdet til de voksne, forholdet mellom gutter og jenter samt betydningen av barnas kulturelle og sosiale bakgrunn.

Trivsel

Howdan synes barna selv at de trives? 80 prosent trives middels eller over middels. Følgelig vurderer 20 prosent at de trives under middels. Og "middels" er ikke et relativt, men et absolutt mål, det vil si et resultat som i barnas spørreskjema er utløst av en sur smiley. Stort sett alle barna sier at de har en eller flere gode venner (bare 2 prosent svarer benektende), men omvendt opplever 80 prosent at de blir ertet – ofte eller noen ganger – mens 20 prosent med andre ord svarer nei. Nesten like mange – 73 prosent – sier at de blir ertet så mye at de blir lei av det, og vel 60 prosent sier at det er noen dager de ikke har det bra.

Ser man bort fra erting og tilsvarende episoder, synes det sammenfattende å være rimelig å si at barna selv synes at det er et godt og rimelig trivselsnivå i barnehagen. Morsomt nok viser svarene fra foreldrene at de er enda mer tilfredse med barnehagen, og at de ikke på samme måte som barna registrerer erting og så videre.

Forholdet til de voksne

Også forholdet til de voksne er ifølge barna godt i de danske barnehagene. 85 prosent bekrefter at de voksne lytter når barnet har noe å fortelle, og enda flere – 89 prosent – får ros av de voksne når de gjør noe bra. Stort sett alle bekrefter på den andre siden at det er steder der de kan leke uten at de voksne forstyrrer, og bare fire prosent mener at de voksne aldri leser for dem i barnehagen. Annerledes ser det ut med tall og telling. "Snakker dere om tall i barnehagen?", lyder spørsmålet. "Ja", sier 73 prosent, mens 27 prosent svarer nei. Til gjengjeld tegner og maler de alle sammen: Det svarer bare to prosent nei på.

Konklusjonen er at forholdet til de voksne – pedagoger og andre ansatte – er godt, og at barnas kognitive og kreative ferdigheter stimuleres. Men det er også

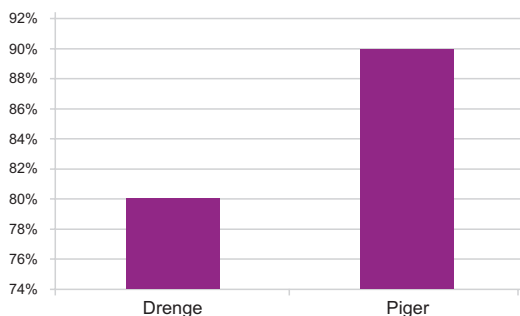

tydelig at det er språk og fortelling, ikke tall og telling, som dominerer i barnehagens hverdag.

Forholdet mellom gutter og jenter

Først når man begynner å ta med kjønnsforskjeller, blir forskjellene markante. Det er relativt stor forskjell på gutters og jenters relasjon til de voksne, og guttenes forhold til de voksne er klart dårligere enn jentenes. Jentene tilkjenner også at de trives bedre enn guttene.

Når man går ned i enkeltspørsmålene, blir disse forskjellene tydelige. Jentene blir betydelig oftere trøstet av en voksen når de er lei seg, enn guttene blir. De liker generelt sett bedre å gå i barnehagen enn guttene gjør. Og særlig stor er forskjellen når man spør om de liker de voksne. Det gjør markant flere av jentene enn guttene. Til gjengjeld sier guttene at de bruker datamaskin langt oftere enn jentene gjør.

Figur 1: Barnas utsagn: "Jeg liker godt å gå i barnehagen"

"Er det noen dager du ikke har det bra?" Guttene svarer oftere ja enn jentene. "Får du mye kjeft av de voksne?" Her er forskjellen markant – og det er guttene som opplever å få mest kjeft.

Disse markante kjønnsforskjellene bekreftes av de voksnes svar. Jentenes sosiale ferdigheter vurderes klart høyere enn guttenes: Når kontaktpedagogen skal vurdere det enkelte barn, skjer det med svar på spørsmål som: "Viser han/hun at han/hun gjenkjenner andres følelser og handler deretter?" "Lytter han/hun til andre og er innfølelse?" "Tar han/hun hensyn til andre i lekesituasjoner?" I alle disse tilfellene vurderes jentenes ferdigheter markant høyere enn guttenes.

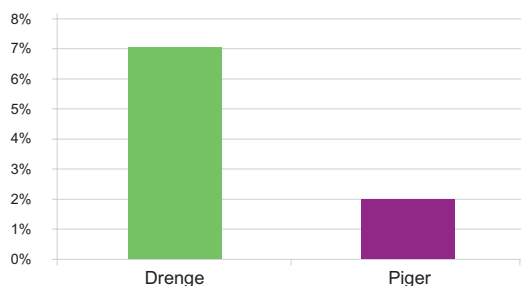
Det samme mønsteret finner man når man spør om atferd. Guttene er ifølge pedagogene markant mer "utagerende" enn jentene. De har oftere "raserianfall", de er oftere "rastløse eller hele tiden i bevegelse", og guttene gjør seg langt oftere skyld i å "forstyrre aktivitetene som foregår".

Mønsteret går dessuten igjen når pedagogene skal vurdere kommunikasjons- og språkferdigheter. Jentene vurderes markant høyere enn guttene: De er bedre til å "formulere sine ønsker verbalt", til å "leke med språket" og til å "rime på egen hånd". Dette er ikke bare vesentlig for barnas situasjon i barnehagen. Det er også viktig som forutsetning for å lære å lese og skrive og å tilegne seg fagtekster senere i utdanningsløpet.

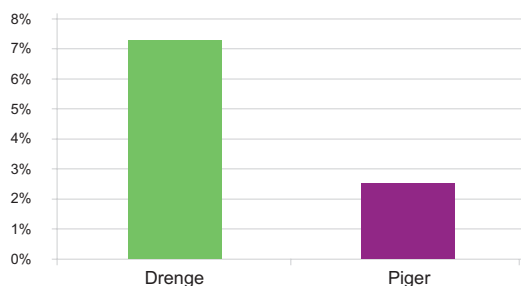
Mønsteret er med andre ord iøynefallende tydelig, og man kan nesten se for seg de "forstyrrende" og "rastløse" guttene. Spørsmålet er naturligvis om forklaringen er at jentene tidligere enn guttene utvikler sosiale ferdigheter. Eller er den at de sosiale omstendighetene og vurderingskriteriene i barnehager og blant pedagoger verdsetter jenteatferd høyere enn gutteatferd? For man må vel som ha som utgangspunkt at barnehagene har de guttene og jentene de har.

Det mest iøynefallende resultatet er kanskje at barnas vurdering av de voksne speiler pedagogenes

vurdering av barna, hvis man foretar en kjønnsdifferensiering av svarene: 7 prosent av guttene, men bare 2 prosent av jentene svarer at de "ikke liker de voksne". Omvendt svarer pedagogene at sju prosent av guttene "utviser aldri eller bare sjelden hensiktsmessig sosial atferd", mens det samme ifølge pedagogenes vurdering bare gjelder for 2,5 prosent av jentene. Selv om man ikke kan slutte fra statistisk korrelasjon til kausalitet (jf. Hattie 2009:3), er det fristende å hefte seg ved at de to universene – barnas voksenunivers og pedagogenes barneunivers – på denne måten speiler hverandre.

Figur 2: Børnenes utsagn: "Jeg kan ikke like de voksne"

Figur 3: Pædagogernes utsagn: "Barnet udviser aldrig eller kun sjældent hensigtsmæssig social adfærd"

Kulturell og sosial bakgrunn

Kontaktpedagogene vurderer at danskspråklige barn i gjennomsnitt har klart høyere sosiale ferdigheter enn minoritetsspråklige barn. Overraskende er det

at minoritetsspråklige barn med bakgrunn fra et annet vestlig land vurderes klart lavere enn minoritetsspråklige barn med bakgrunn fra et ikke-vestlig land.

Det samme mønsteret ser man hvis man skiller mellom barn som mottar ekstra ressurser, og barn som ikke gjør det. Det er en særdeles markant forskjell mellom de to gruppene, og de barna som mottar ekstra ressurser, vurderes til å ha klart dårligere sosiale ferdigheter enn de andre. Dette gjelder også deres "utagerende" atferd, som er langt mer utpreget hos de barna som får ekstra ressurser, på samme måte som det gjelder sosial isolasjon. De barna som mottar ekstra ressurser, vurderes som i betydelig grad mer sosialt isolerte enn de andre barna.

Skyldes det at det er gode grunner til at disse barna mottar ekstra ressurser? Det gjør det kanskje, men det må bemerkes at hvis man skiller mellom dansk og minoritetsspråklig bakgrunn, vurderes de sistnevnte som mer sosialt isolerte enn de danskspråklige.

Den mest markante forskjellen finner man hvis man kombinerer språk- og kommunikasjonsferdigheter med forskjellen mellom dansk og minoritetsspråk. Barn med minoritetsbakgrunn vurderes til å ha langt dårligere språklige ferdigheter enn danskspråklige barn.

Det synes på bakgrunn av disse tallene å være grunn til å fokusere på situasjonen til de barna som skiller seg fra flertallet, både språklig/innvandrermessig og hva angår de ressurssterke barna. Mange av dem har tydeligvis langt dårligere vilkår enn "flertallsbarna". Ikke minst er det grunn til å spørre om de voksne i barnehagene er gode nok til å stimulere barn med minoritetsspråklig bakgrunn til en positiv språkutvikling. Svarene tyder på at dette ikke er tilfellet.

Konklusjoner

Som sagt er undersøkelsen av kvalitet i dagtilbudet en av de første der barna får stemme. Som det fremgår, er det ikke bare metodisk mulig, men også pedagogisk og sosialt viktig at dette gjøres oftere og mer systematisk. Barn kan gjøre rede for sin situasjon, og deres opplevelser skiller seg fra de voksnes, enten det er foreldrene eller personalet i barnehagen.

Mange ting fungerer godt i de danske barnehagene, ikke minst når det gjelder allmenn trivsel. Men det er også viktige funn i undersøkelsen man bør arbeide videre med både i forskningen og i den pedagogiske innsatsen i dagtilbudet.

Barnehagene passer tydeligvis bedre for jenter enn gutter. Guttene vurderer sine relasjoner og sin trivsel klart lavere enn jentene gjør, og de voksne i barnehagen bekrefter denne vurderingen: Jenter verdsettes høyere enn guttene både sosialt, kognitivt og ferdighetsmessig.

Noe tilsvarende gjelder for forholdet mellom barn med dansk og minoritetsspråklig bakgrunn. De danskspråklige barna vurderes høyere, og de får bedre språklig stimulering.

Endelig synes man å kunne konkludere at det bør settes fokus på de barna som allerede i barnehagen

mottar ekstra ressurser. Mye tyder på at barnehagene ikke er innrettet mot å håndtere dem like godt som de andre barna, og at disse barna opplever en mindre lykkelig barnehagetid.

Når man spør om "kvalitet i dagtilbudet", er svaret derfor at det er bruk for mer og annerledes forskning. Nærværende undersøkelse har bare trukket frem enkelte aspekter, og i datamaterialet skjuler det seg mange andre viktige opplysninger. Men det er også klart at det trengs undersøkelser med et sterkere fundament i et stort datamateriale, undersøkelser som naturligvis både kan og skal suppleres av kvalitative studier. Men studier basert på enkelttilfeller kan ikke stå alene.

Når det gjelder barnehager og medarbeidere, er det tydeligvis "rom for forbedringer", som det het i eldre karakterbøker. Det brukes store økonomiske ressurser på dagtilbud, og derfor er det viktig å allokere noen av disse ressursene til å utdanne og etterutdanne personale som kan arbeide pedagogisk reflektert overfor det enkelte barn, og som kan bidra til kvalitetsutvikling i institusjonen – både av hensyn til barnas trivsel i barnehagen og av hensyn til den videre læring og utvikling i utdanningsløpet. Det synes å være viktigere enn å fokusere snevert på standardnormer.

Litteratur

- Bae, B. (2006): *Temahefte om barns medvirkning*. Kunnskapsdepartementet.
- Bauchmüller, R.; Gørtz, M. & Rasmussen, A.W. (2011): *Long-Run Benefits from Universal High-Quality Pre-Schooling*. Working Paper Series. Centre for Strategic Educational Research, DPU, Aarhus University.
- Bennett, J. (2007): "New Policy Conclusions from Starting Strong II. An update on the OECD Early Childhood Policy Reviews". I O'Brien, S.; Cassidy, P. & Schonfeld, H. (red.): *Vision into Practice. Making Quality a Reality in the Lives of Young Children*. Conference Proceedings, Dublin Castle.
- Bonke, J. (2009): *Forældres og det offentliges udgifter på børn 1995-2005*. Rockwool Fondens Forskningsenhed.

- Eide, B. J. & Winger, N. (2006): "Dilemmaer ved barns medvirkning". I Bae, B.: Temahefte om barns medvirkning. Kunnskapsdepartementet.
  - Hattie, J. (2009): *Visible Learning. A Synthesis of over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. Routledge.
  - Hansen, O.H. (2011): "Language Acquisition in the Danish Crèche". I *Nordic Early Childhood Education and Care – Effects and Challenges*. Norwegian Ministry of Education and Research.
  - Lamer, K. & Hauge, S. (2006): "Fra rammeprogram til handling: implementering av rammeprogrammet 'Du og jeg og vi to!'." I *HiO-rapport 2006*, 28. Høgskolen i Oslo.
  - Nordahl, T. (2003): "Foreldre i skolen". I Østerud, P. & Johnsen, J. (red.): *Leve skolen! enhetsskolen i et kulturkritisk perspektiv*. Oplandske bokforlag.
  - Nordahl, T.; Kostøl, A.; Sunnevåg, A.-K.; Knudsmoen, H.; Johnsen, T. & Qvortrup, L. (2012): *Kvalitet i dagtilbudet – set med børneøjne. En kortlægning af pilotprojektet: LP-modellen i de kommunale dagtilbud*. LSP og Dafolo.
  - Nordenbo, S.E. (2011): "Mapping and Appraisal of Scandinavian Research in ECEC Institutions". I *Nordic Early Childhood Education and Care – Effects and Challenges*. Norwegian Ministry of Education and Research.
  - OECD (2001): *Starting Strong: Early childhood education and care*. OECD Publications.
  - OECD (2006): *Starting Strong II: Early childhood education and care*. OECD Publications.
  - Østrem, S. (2009): *Alle teller mer. En evaluering av hvordan Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver blir innført, brukt og erfart*. Høgskolen i Vestfold.
-